ARREST VAN HET HOF VAN 2 JUNI 1976 [1]

Milch-, Fett- und Eier-Kantor GmbH tegen Hauptzollamt Hamburg-Jonas (verzoek om een prejudiciële beslissing, ingediend door het Finanzgericht Hamburg)

Zaak 125-75

Samenvatting

1. *Landbouw — Produkten waarvoor een stelsel van gemeenschappelijke prijzen geldt — Uitvoerrestitutie — Verordening nr. 1041/67, artikel 4, lid 1 — Algemene strekking*

2. *Landbouw — Produkten waarvoor een stelsel van gemeenschappelijke prijzen geldt — Uitvoerrestitutie — Differentiatie — Toekenning — Voorwaarden — Verordening nr. 1041/67, artikel 4 — Uitlegging*

3. *Landbouw — Produkten waarvoor een stelsel van gemeenschappelijke prijzen geldt — Uitvoerrestitutie — Toekenning — Voorwaarden — Markt van bestemming — Aankomst van de waar — Bewijs — Objectieve maatstaven — Bevoegdheid van de Lid-Staten*

(Verordening nr. 1041/67, art. 4).

1. Artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67 is een bepaling van algemene strekking, geldende voor alle gevallen waarin er een restitutie wordt toegekend, ook al mocht deze naar het gebied van bestemming zijn gedifferentieerd.
2. Genoemd artikel dient in overeenstemming met artikel 6 van verordening nr. 876/68 te worden uitgelegd en houdt in geval van differentiatie der restitutie in dat de waar op het gebied van bestemming moet zijn ingeklaard en in het vrije verkeer gebracht.
3. De vraag of de waar de markt van het bestemmingsgebied heeft bereikt kan slechts aan de hand van objectieve criteria worden beantwoord, zodat weinig ter zake doet of de exporteur die de aanvraag heeft ingediend op de betrokken dag wist dat de waar uiteindelijk naar een ander land zou worden vervoerd.

In de zaak 125-75

betreffende een verzoek aan het Hof krachtens artikel 177 E.E.G.-Verdrag van het Finanzgericht te Hamburg in het aldaar aanhangig geding tussen

1 — Procestaal: Duits.

FIRMA MILCH-, FETT- UND EIER-KONTOR GMBH

en

HAUPTZOLLAMT HAMBURG-JONAS

om een prejudiciële beslissing inzake de uitlegging van artikel 4 van verordening nr. 1041/67/EEG van de Commissie van 21 december 1967 houdende uitvoeringsbepalingen inzake de verlening van restituties bij de uitvoer van produkten waarvoor een stelsel van gemeenschappelijke prijzen geldt

wijst

HET HOF VAN JUSTITIE,

samengesteld als volgt: R. Lecourt, President, H. Kutscher en A. O'Keeffe, Kamerpresidenten, A. M. Donner, J. Mertens de Wilmars, P. Pescatore, M. Sørensen, A. J. Mackenzie Stuart en F. Capotorti, Rechters,

Advocaat-Generaal: G. Reischl
Griffier: A. Van Houtte

het navolgende

ARREST

Ten aanzien van de feiten

Overwegende dat de inhoud van de verwijzingsbeschikking en de schriftelijke opmerkingen, gemaakt krachtens artikel 20 van het Statuut van het Hof van Justitie van de EEG, kunnen worden samengevat als volgt:

I — De feiten en het procesverloop

A — Volgens artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67/EEG van de Commissie van 21 december 1967 houdende uitvoeringsbepalingen inzake de verlening van restituties bij de uitvoer van produkten waarvoor een stelsel van gemeenschappelijke prijzen geldt (PB nr. 314, blz. 9) kunnen de Lid-Staten

„in bepaalde gevallen" „met inachtneming van de verhouding tussen het restitutiebedrag en het bedrag van de heffing, met de kenmerken van de uitgevoerde goederen of van de uitvoermarkten, als voorwaarde voor de betaling van de resti-

tutie, naast het bewijs dat het produkt het geografisch grondgebied van de Gemeenschap heeft verlaten" eisen „dat wordt bewezen dat het betrokken produkt in een derde land werd ingevoerd ...".

Ingevolge artikel 17, lid 1, van verordening nr. 804/68/EEG van de Raad van 27 juni 1968 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector melk en zuivelprodukten (PB nr. L 148, blz. 13) kan

„in de mate nodig om de uitvoer van de in artikel 1 bedoelde produkten ... op basis van de prijzen van deze produkten in de internationale handel mogelijk te maken, ... het verschil tussen deze prijzen en de prijzen in de Gemeenschap overbrugd worden door een restitutie bij uitvoer".

Volgens lid 2, tweede volzin, van dit artikel kan „naar gelang van de bestemming worden gedifferentieerd".

Hetzelfde is bepaald in artikel 4 van verordening nr. 876/68/EEG van de Raad van 28 juni 1968 tot vaststelling van de algemene voorschriften betreffende de toekenning van de restituties bij de uitvoer en de criteria voor de vaststelling van het bedrag van de restitutie in de sector melk en zuivelprodukten (PB nr. L 155, blz. 1).

Volgens artikel 6, lid 2, eerste volzin, van verordening nr. 876/68 wordt

„in geval van toepassing in artikel 4 ... de restitutie uitbetaald onder de in lid 1 gestelde voorwaarden, mits het bewijs wordt geleverd dat het produkt de bestemming heeft bereikt waarvoor de restitutie werd vastgesteld".

B — 1. Verzoekster in het hoofdgeding is in 1970 een „pool"-overeenkomst voor de uitvoer van Duitse interventieboter aangegaan, krachtens welke zij aan de Belgische firma Corman (partij bij de overeenkomst) 3 000 ton van die boter heeft verkocht; bij de koopbevestiging, die op 12 januari 1971 is geschied, werd Marokko als land van bestemming vermeld. De firma Corman heeft op haar beurt de boter bij contract van 31 december 1970 verkocht aan de Belgische firma Brabania (eveneens partij bij de overeenkomst), des dat de levering diende te geschieden te Casablanca of te Tanger, terwijl laatstgenoemde firma zich op 23 december 1970 weer had verbonden de partij te Danzig aan een Tsjechoslowaakse firma te leveren. Aan de transactie is uitvoering gegeven.

2. Met het oog op deze levering heeft verweerder in het hoofdgeding de op de dag van uitvoer voor alle derde landen geldende basis-exportrestitutie uitgekeerd, aangezien zijns inziens niet was komen vast te staan dat de waar naar Marokko was „verhandeld". Verzoekster in het hoofdgeding kon bewijzen dat de uitgevoerde partij Marokko had bereikt en te Casablanca was gelost en maakte derhalve aanspraak op het verschil tussen de toegekende restitutie en het hogere bedrag dat op 2 september 1970 te haren behoeve was geprefixeerd in een exportvergunning voor Marokko, Algerije en Tunesië.

C — Bij beschikking van 13 november 1975 heeft het Finanzgericht te Hamburg overeenkomstig artikel 177 van het EEG-Verdrag aan het Hof van Justitie de navolgende vragen voorgelegd:

1. Moet artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67/EEG in de in 1971 geldende versie, volgens welke de Lid-Staten met inachtneming van de kenmerken van de uitgevoerde goederen of van de uitvoermarkten in bepaalde gevallen naast het bewijs dat het produkt het geografisch grondgebied van de Gemeenschap heeft verlaten, kunnen eisen dat wordt bewezen dat het betrokken produkt in een derde land werd ingevoerd, aldus worden uitgelegd dat als een derde land ook kan worden beschouwd het bestemmingsgebied in de zin van artikel 4 van verordening (EEG) nr. 876/68

waarvoor een restitutie op een verschillend bedrag is vastgesteld?

2. Zo ja,
betekent de feitelijke voorwaarde van artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67/EEG „dat het betrokken produkt in een derde land werd ingevoerd", dat dit produkt via de douane in het vrije verkeer moet zijn gebracht, of is het voldoende wanneer de per schip verzonden waar in een haven van het buiten Europa gelegen bestemmingsgebied is gelost — en na opslag en overlading in een ander schip naar een derde land in Europa is gebracht —?
3. Zo neen,
moet artikel 6, lid 2, eerste alinea in fine, van verordening (EEG) nr. 876/68, volgens hetwelk in geval van toepassing van artikel 4 de restitutie wordt uitbetaald onder de in lid 1 gestelde voorwaarden, mits het bewijs wordt geleverd „dat het produkt de bestemming heeft bereikt waarvoor de restitutie werd vastgesteld", aldus worden uitgelegd dat de waar in het bestemmingsgebied via de douane in het vrije verkeer moet zijn gebracht, of is het voldoende wanneer de per schip verzonden waar in een haven van het buiten Europa gelegen bestemmingsgebied is gelost — en na opslag en overlading in een ander schip naar een derde land in Europa is gebracht —?
4. Zo ja,
zijn de feitelijke voorwaarden dat het produkt naar een derde land is gebracht (artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67/EEG) en dat de waar het bestemmingsgebied heeft bereikt (artikel 6, lid 2, van verordening nr. 876/68) ook vervuld wanneer de waar op grond van de desbetreffende koopcontracten reeds vóór het vervullen van de douaneformaliteiten bij uitvoer in de zin van artikel 1, lid 2, van verordening nr. 1041/67, uiteindelijk niet voor het volgens artikel 6, lid 2, van verordening nr. 876/68 vastgestelde bestemmingsgebied buiten Europa, maar voor een ander derde land in Europa met een lager restitutiebedrag was bestemd, en na de door de uitvoervergunning vereiste omweg ook inderdaad daarheen is gebracht?
5. Is het voor de uitlegging der in de vragen 2, 3 en 4 genoemde artikelen 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67/EEG en 6, lid 2, van verordening (EEG) nr. 876/68 van belang:
   a) of de exporterende verzoeker op het beslissende tijdstip ervan op de hoogte was dat de waar uiteindelijk naar het derde land in Europa zou worden gebracht,
   b) of een der kopers en verkopers van de waar, die de koopcontracten hadden gesloten, in het bestemmingsgebied buiten Europa onderscheidenlijk land van bestemming woonachtig was, of daar een vestiging had?

D — De beschikking van het Finanzgericht te Hamburg is op 17 december 1975 ter griffie van het Hof ingeschreven.

Overeenkomstig artikel 20 van het protocol betreffende het Statuut van het Hof van Justitie van de EEG zijn er op onderscheidenlijk 17, 18 en 26 februari 1976 schriftelijke opmerkingen ingediend door de Commissie van de EEG, verweerder in het hoofdgeding en verzoekster in het hoofdgeding.

Op rapport van de Rechter-Rapporteur en de Advocaat-Generaal gehoord heeft het Hof van Justitie besloten zonder instructie tot de mondelinge behandeling over te gaan.

II — Bij het Hof ingediende schriftelijke opmerkingen

A — 1. *Verzoekster in het hoofdgeding* geeft allereerst een aanvulling op de uiteenzetting der feiten.

Toen verordening nr. 804/68 werd vastgesteld, hebben de instellingen van de Gemeenschap geenszins voorzien dat de gemeenschappelijke ordening der mark-

ten in de sector melk en zuivelprodukten weldra tot aanzienlijke overschotten zou leiden. Sedert 1969 is er gesproken van een „boterberg", die steeds groter is geworden... Ondanks de maatregelen der Commissie kwam de resorptie van deze overschotten maar langzaam op gang.

Verzoekster in het hoofdgeding — destijds „Bundeszentrale der deutschen Milchwirtschaft" (wier kapitaal destijds geheel in handen was van twee publiekrechtelijke lichamen) —, heeft nauw met de nationale instanties die in de Bondsrepubliek met de levensmiddelenvoorziening belast waren samengewerkt. Die instanties hebben haar in de zomer van 1970 verzocht meer aan de resorptie van de boteroverschotten te doen. Omdat zij alleen geen kans zag van de overschotten af te komen, heeft zij zich met andere, particuliere boterhandelaren verstaan. Zo kwam de beroemde „boterpool" tot stand, die er inderdaad in geslaagd is de botervoorraden met ongeveer 41 000 ton te verminderen.

Het besluit 10 000 ton naar Noord-Afrika te exporteren is niet genomen omdat de restitutie voor dit gebied het hoogst leek, maar op grond van afweging der verkoopmogelijkheden. De marktomstandigheden waren inmiddels gewijzigd, zodat maar een kleine partij van de naar Marokko verzonden hoeveelheden in dat land is achtergebleven. In de jaarbehoeften van Marokko — ongeveer 11 000 ton — is dus op andere wijze voorzien.

De vragen betreffen goeddeels verordenende voorschriften die inmiddels zijn gewijzigd. Wat de auteurs van verordening nr. 1041/67 vooral kan worden aangewreven is dat zij geen limitatieve opsomming hebben gegeven van de voorwaarden waaronder men recht op een exportrestitutie verkrijgt. Zij volstonden ermede te spreken van te leveren bewijs dan wel van te verlangen aanvullend bewijs. Anderzijds heeft het bij de uitvoering der verordening door de Lid-Staten aan de nodige uniformiteit ontbroken. De instanties van de Bondsrepubliek hebben de meest strikte voorwaarden gesteld en zich meer door belastingrechtelijke dan door economische overwegingen laten leiden (deze problemen worden aldaar door douaneambtenaren behandeld).

Afgaande op haar ervaringen met de gang van zaken in België heeft de firma Corman gemeend dat de restitutie zou worden verleend wanneer de waren maar werkelijk in Marokko zouden aankomen. Zij had geen enkele reden zich af te vragen of de betaling der restitutie alsnog afhankelijk zou kunnen worden gesteld van het bewijs dat de waar in Marokko is „verhandeld", aldaar aan de markt kwam en de markt beïnvloedde. Ook verzoekster in het hoofdgeding is er niet van uitgegaan dat de transactie tot moeilijkheden zou leiden. In antwoord op een schriftelijke vraag heeft de Commissie trouwens op 18 maart 1970 (PB nr. C 38 van 1. 4. 1970, blz. 1) verklaard dat in artikel 8 van verordening nr. 1041/67/EEG is bepaald.

„dat het gedeelte van de restitutie dat meer bedraagt dan het laagste restitutiebedrag, eerst ... wordt uitbetaald wanneer het bewijs is geleverd dat de goederen werkelijk het land van bestemming hebben bereikt. Wat later met de goederen gebeurt, kan door de Commissie niet meer worden gecontroleerd".

Gezien het verloop van zaken mag ernstig in twijfel worden getrokken of de door Brabania aan een Tsjechoslowaakse koper verkochte boter wel dezelfde partij is die door verzoekster in het hoofdgeding was verkocht. Brabania had aanvankelijk „op advies" verkocht een heeft zich pas nadien bevoorraad. Verzoekster in het hoofdgeding was van de besprekingen in het geheel niet op de hoogte.

Zij had overigens rechtstreeks aan de Tsjechoslowaakse firma kunnen verkopen, immers het restitutiebedrag, verminderd met de kosten van vervoer per spoor tot aan de plaats van bestemming, was voor de haven van Danzig 11,— DM

hoger dan die voor de haven van Casablanca. Dat de firma Corman en verzoekster in het hoofdgeding tot dezelfde pool behoorden neemt niet weg dat een koper in de internationale handel aan zijn leverancier de naam van de cliënt waaraan hij de waar op zijn beurt zal verkopen niet onthult.

2. De ontvankelijkheid van de vragen

a) Vraag 1. Sinds het einde van de overgangsperiode is het volkomen duidelijk dat de „bestemming" in de zin van artikel 4 van verordening nr. 876/68 slechts een derde land kan zijn. De vraag moet dus anders worden geformuleerd, en wel als volgt:

„Is in artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67 onder „derde land waarin het betrokken produkt is ingevoerd" steeds hetzelfde land te verstaan, te weten het land van bestemming c.q. de bestemming in de zin van:
— artikel 8, lid 1, van verordening nr. 1041/67,
— artikel 17, lid 2, tweede volzin, van verordening nr. 804/68
— .....

b) Vragen 2, 3 en 4. Deze vragen strekken er in feite toe dat het Hof verordening nr. 1041/67 op het onderhavige geval zal toepassen.

Wat vraag 4 betreft: een waar kan slechts door de eigenaar of degene die bevoegd is over de waar te disponeren voor een land „bestemd" worden. Tijdens een exporttransactie komt de waar achtereenvolgens in handen van verschillende personen die het recht hebben erover te disponeren. De bestemming kan zich dus wijzigen. Het uiteindelijke land van bestemming van een waar blijft onzeker zolang ze niet is geconsumeerd. Van een „omweg" is geen sprake geweest. De exportvergunning was alleen maar bindend voor verzoekster in het hoofdgeding, die de waar rechtstreeks naar Marokko heeft vervoerd. Vraag 4 ware dus anders te formuleren, en wel in die zin dat men met name wenst te weten wie de bestemming,

„bedoeld in verordeningen nrs. 876/68 en 1041/67, waarin sprake is van „land van bestemming" c.q. „bestemming", bepaalt en/of de termen „land van bestemming" en „bestemming" in bedoelde communautaire voorschriften dezelfde inhoud dekken en dezelfde betekenis hebben".

De rechtsgeldigheid der betrokken bepalingen

In artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67 is bepaald dat de Lid-Staten in bepaalde gevallen extra bewijs mogen verlangen. Een machtigingsvoorschrift dat alleen maar in „bepaalde gevallen" aanspraak op gelding maakt, is te vaag om effect te sorteren. In de mist blijft of de verordenende bevoegdheid die er in besloten ligt, rechtstreeks kan worden uitgeoefend door de diensten die in de Lid-Staten bevoegd zijn de restitutie te verlenen dan wel uitsluitend door de Lid-Staten zelve, hetgeen naar gelang van hun grondwet wil zeggen: door de regering of door de wetgevende organen. Er kan niet in worden gelezen of het in lid 1 bedoelde nader bewijs van de exporteur slechts krachtens verordeningen van de Commissie of van de Raad mag worden verlangd dan wel of de Lid-Staten dienaangaande mogen beslissen, en evenmin tot op welk tijdstip dit bewijs mag worden opgelegd.

Ten slotte volgt uit artikel 4, lid 1, juncto artikel 8, lid 1, van verordening nr. 1041/67 dat de nationale diensten alleen maar aanvullend bewijs mogen verlangen wanneer zij ook de Commissie daarvan in kennis stellen. Mag daaruit worden afgeleid dat het verwittigen van de Commissie als een nadere voorwaarde is te beschouwen en dat wanneer aan die voorwaarde niet wordt voldaan, de in artikel 4, lid 1, verleende bevoegdheid niet kan worden uitgeoefend?

Dat bewoordingen, opzet en doelstellingen van verordening nr. 1041/67 thans

niet tot beantwoording van deze vraag in staat stellen, is een reden temeer om aan artikel 4, lid 1, rechtskracht te ontzeggen.

3. Beantwoording van de vragen

a) Vraag 1. Onder „derde land" in de zin van artikel 4, lid 1, is iets anders te verstaan dan onder „land van bestemming", „bestemming" enzovoort. Men heeft in deze bepaling willen voorkomen dat de waren zich „in gesloten circuit" zouden gaan bewegen, en wel aldus dat ze tegen een hogere restitutie worden uitgevoerd om vervolgens — tegen een heffing die lager is dan de restitutie — wederom in de Gemeenschap te worden ingevoerd, terwijl anderzijds gedacht is aan gevallen waarin de restitutie produktiekosten en kosten van vervoer naar een binnen de driemijlenzone gelegen plaats te boven gaat. Artikel 4 geldt niet wanneer overeenkomstig de artikelen 6, lid 2, van verordening nr. 876/68 en 8, lid 1, van verordening nr. 1041/67 behalve het feit van uitvoer ook moet worden bewezen dat de waar in het land van bestemming is aangekomen. Het in artikel 4 bedoelde bewijs van invoer vormt geen aanvulling op het bewijs van aankomst in het land van bestemming (artikel 6, lid 2, van verordening nr. 876/68) doch uitsluitend op het bewijs van uitvoer (artikel 6, lid 1, van verordening nr. 876/68).

Volgens artikel 4, lid 1, laatste volzin, moet de invoer worden bewezen overeenkomstig artikel 8, lid 1, van verordening nr. 1041/67, dat wil zeggen met behulp van bewijsmiddelen die uitsluitend de aankomst in een derde land betreffen en in beginsel met name niet de vraag of er van een koper in het land kan worden gesproken. De woorden: „... dat het betrokken produkt in een derde land werd ingevoerd" (artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67) betreffen dus een willekeurig derde land en niet noodzakelijkerwijze het land van bestemming bedoeld in artikel 8, lid 1, van verordening nr. 1041/67.

b) Vraag 2. Uit het op de eerste vraag te geven antwoord volgt reeds dat de waar niet ook in een derde land behoeft te zijn ingeklaard. De woorden „dat de goederen ... de ... bestemming hebben bereikt" houden niet meer in dan er staat: een puur materieel feit, dat met het juridisch feit van „toelating tot het vrije verkeer" niet mag worden gelijkgesteld.

Noch verweerder in het hoofdgeding noch de Commissie hecht gewicht aan de inklaring. In 's Hofs arrest van 27 oktober 1971, gewezen in zaak 6-71 (Jurispr. XVII, blz. 823) gaat het niet om het stelsel van verordening nr. 1041/67, maar om de zo gans andere rechtstoestand gedurende de overgangsperiode. De bepalingen welke het Hof had te beoordelen behelsden geen wettelijke omschrijving van de term „uitvoer naar derde landen" en het Hof moest die term afbakenen ten opzichte van „uitvoer naar Lid-Staten". De overwegingen van het arrest mogen dus niet naar de in casu toe te passen rechtsvoorschriften worden getransponeerd.

c) Vraag 3. Artikel 6, lid 2, van verordening nr. 876/68 is niet in die zin te verstaan dat het produkt pas geacht wordt de bestemming te hebben bereikt wanneer het in het bestemmingsgebied is ingeklaard. „Bereiken" heeft dezelfde betekenis als „aankomen" en slaat op de puur materiële omstandigheid dat het vervoer voltooid is.

d) Vraag 4. Met betrekking tot het meningsverschil tussen partijen in het hoofdgeding ten aanzien van de identiteit van de exporteur stelt het Finanzgericht geen vragen; waarschijnlijk heeft het gemeend dat de exporteur in de zin van het restitutierecht alleen maar degene kan zijn die de restitutie aanvraagt, dat wil zeggen degene die de verklaring bedoeld in artikel 1, lid 1, van verordening nr. 1041/67 afgeeft. Daarbij is in geval van prefixatie beslissend het tijdstip waarop het verzoek om het uitvoercertificaat wordt ingediend. Bij bepaling van de betekenis van de termen „bereiken van het land van bestemming" en „bereiken van de bestemming" in de artikelen 6, lid 2,

van verordening nr. 876/68 en artikel 8, lid 1, van verordening nr. 1041/67 mag niet worden te rade gegaan met gebeurtenissen welke zich voordoen nadat het produkt zijn bestemming heeft bereikt en zich aan de bemoeienis van de berechtigde tot de restitutie onttrekken. Deze termen dekken in verordening nr. 804/68 dezelfde inhoud — en hebben dezelfde zin — als in de verordeningen nrs. 876/68 en 1041/67.

e) Vraag 5. Deze vraag, die een verzoek om toepassing van het Gemeenschapsrecht op het onderhavige geval behelst, ware anders te formuleren, en wel als volgt:

„Is de in artikel 8, lid 1, van verordening nr. 1041/67 en artikel 6, lid 2, van verordening nr. 876/68 gestelde voorwaarde dat het produkt het land van bestemming moet hebben bereikt, ook als vervuld te beschouwen wanneer de gerechtigde tot de restitutie weet dat zijn koper dan wel degene die van zijn koper heeft gekocht of één der latere kopers van de waar voornemens is deze naar een ander derde land te vervoeren — dan wel daadwerkelijk naar een ander derde land vervoert nadat zij het land van bestemming heeft bereikt?"

Verzoekster in het hoofdgeding was er evenwel tot aan de dag waarop de zaak voor het Finanzgericht diende niet van op de hoogte dat de vennootschap Brabania de boter na aankomst in Marokko — blijkbaar in Tsjechoslowakije — had verkocht en naar Polen verzonden.

In het kader van de onderhavige communautaire bepalingen kan alleen van belang zijn welke weg de waar heeft afgelegd. Het komt in de wereldhandel veel voor dat de handelaren in verschillende landen gevestigd zijn, ook in landen die tot de betrokken waren in geen enkele betrekking staan. In de onderhavige verordeningen is sprake van „land van bestemming" en niet van het „land van de koper".

B — *Verweerder in het hoofdgeding* betoogt dat wanneer het, gezien de afstand tussen de markten in de Gemeenschap en die van de bestemmingslanden, en in aanmerking genomen de in bepaalde bestemmingslanden bij invoer geldende bijzondere condities (marktaanvoerkosten, prijzen op de markten van deze landen), nodig blijkt in de mogelijkheid ener naar bestemming gedifferentieerde restitutie te voorzien, een op die bijzondere omstandigheden afgestemde restitutie alleen maar zin heeft wanneer het produkt in dat land ook op de markt komt. Het is niet voldoende wanneer men het produkt in het land van bestemming alleen maar binnen brengt om het vervolgens, zonder dat het aldaar in het verkeer werd gebracht, over te brengen naar een derde Staat met andere marktomstandigheden. Het doet weinig ter zake of het produkt, na in het land van bestemming aan de markt te zijn gekomen, daar ook blijft (vgl. antwoord van de Commissie in PB nr. C 38 van 1970, blz. 2). Dit geldt evenzeer voor de uitlegging van de term „de bestemming heeft bereikt", bebezigd in artikel 6, lid 2, van verordening nr. 876/68 als voor die van de term „in een derde land ... ingevoerd", begezigd in artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67.

Wanneer de term „uitvoer naar derde landen" in verordening nr. 19/62, zoals die is overgenomen in de overwegingen van de considerans van verordening nr. 804/68 (waarin alleen maar de afstand ten opzichte van het grondgebied in economische zin worden beschreven) reeds impliceert dat het produkt op de markt van het derde land is aangekomen (vgl. arrest an 27. 10. 1971 in de zaak 6-71, Jurispr. 1971, blz. 823), dan geldt dit temeer voor de bewoordingen van artikel 6, lid 2, van verordening nr. 876/68, waarin er van wordt uitgegaan dat het produkt het bestemmingsgebied heeft bereikt — en dus een nadere voorwaarde wordt gesteld —. Bij de uitlegging van de term „aankomst in het land van bestemming" mogen derhalve in geen geval minder strenge maatstaven worden aan-

gelegd dan bij die van de term „uitvoer naar derde landen".

Bij een naar bestemming gedifferentieerde restitutie dient de als voorwaarde voor betaling verlangde bewijslevering ter vaststelling dat invoer in het land van bestemming heeft plaatsgehad. De in artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67 gebezigde bewoordingen „in een derde land ... ingevoerd" staan daaraan niet in de weg. Dit is een algemeen luidend voorschrift, geldend voor alle drie daarin opgesomde gevallen waarin bewijs van invoer kan worden verlangd. Invoer in een land van bestemming is een bijzonder geval van invoer in een derde land.

De nadere bewijslevering is bedoeld om misbruik te voorkomen; het ware al te dwaas indien men ter vaststelling van de restitutiebedragen de afstand en de op verschillende bestemmingsgebieden geldende marktcondities in aamerking zou hebben genomen, om vervolgens met de levering van bewijs van uitvoer naar een willekeurig derde land genoegen te nemen. Het is een algemeen aanvaard rechtsbeginsel dat wie zich op een subjectief recht beroept bij twijfel dienaangaande heeft aan te tonen dat de voorwaarden waaraan de uitoefening van het recht gebonden is, zijn vervuld.

C) — De *Commissie* maakt de navolgende opmerkingen:

1. Met betrekking tot de voorwaarden waaronder het onderhavige recht ontstaat

Onder „bestemming" is te verstaaan de plaats van bestemming van via een gedifferentieerd restitutiepercentage te stimuleren exporten. In het aan verzoekster in het hoofdgeding afgegeven exportcertificaat is de „bestemming" beperkt tot „Algerije, Marokko en Tunesië.

De stelling dat er in het Gemeenschapsrecht aan een produkt dat als vermeld „zijn bestemming bereikt heeft" geen nadere voorwaarden zouden worden gesteld, is niet houdbaar. Zij berust op een formele analyse, waarin de onderhavige bepalingen op zichzelf worden bezien en de economische doelstelling van gedifferentieerde restituties als uitleggingsmaatstaf buiten beschouwing wordt gelaten.

De mogelijkheid het restitutiebedrag naar „bestemming" te differentiëren is voorzien ter vergemakkelijking van de afzet van produkten uit de Gemeenschap op markten die, wegens de aldaar heersende bijzondere mededingingsvoorwaarden, voor die produkten gesloten zouden bijven indien slechts het normale restitutiebedrag zou worden toegekend. Beziet men de zaak vanuit deze gezichtshoek, dan is als „bestemming" van de waar waarvoor een gedifferentieerd restitutiededrag is toegekend niet te beschouwen het nationaal- of douanerechtelijkgrondgebied van de plaats van bestemming, doch de door het nationaal of douanerechtelijk grondgebied afgebakende markt van het land van bestemming. De waar moet daar dus aan de markt komen. Dit is ook bedoeld en beoogd met de restitutievoorschriften welke in het kader van de gemeenschappelijke ordening der markten in de sector melk en zuivelprodukten zijn vastgesteld. Het verschil tussen de binnen en buiten de Gemeenschap geldende prijzen — dat door de restituties moet worden overbrugd — wordt een ondeugdelijke maatstaf wanneer niet langer wordt gerefereerd aan de markten waarvoor bedoelde prijzen zijn vastgesteld.

Niet anders is het met de gedifferentieerde restitutie. De Commissie kan een algemeen, voor alle derde landen geldend, restitutiebedrag vaststellen des dat de exporteur kan kiezen op welke markt het produkt uiteindelijk zal worden verhandeld. De Commissie kan echter ook het restitutiebedrag op de bijzondere marktsituatie in één of meer derde landen afstemmen — ten einde die markt voor exporten uit de Gemeenschap open te stellen of open te houden. Wanneer men aldus met de voorschriften betreffende de berekening der restitutie de

verhandeling van het produkt heeft willen stimuleren, gaat het niet aan bij de uitlegging van artikel 6, lid 2, van verordening nr. 876/68 andere maatstaven aan te leggen. Dat het bewijs verlangd wordt dat de waar de „bestemming" heeft bereikt, kan geredelijk worden verklaard vanuit het streven der Commissie alleen bijzondere steun te verlenen wanneer het daarmee beoogde doel wordt bereikt. Wanneer dat doel in verhandeling in het land van bestemming is gelegen, dan wordt die bestemming in de zin van artikel 6, lid 2, bereikt wanneer de waar aldaar op de markt wordt verhandeld.

Om in Marokko te kunnen worden verhandeld, moet de uit de Gemeenschap afkomstige boter er worden ingevoerd. Daarvan wordt ten duidelijkste uitgegaan in artikel 3 van verordening nr. 876/68, volgens hetwelk bij de bepaling van de prijzen in het land van bestemming rekening gehouden wordt met de „gunstigste prijzen bij invoer" die door de concurrenten worden berekend. Het vervullen van de douaneformaliteiten bij invoer in het land van bestemming maakte het boter uit de Gemeenschap mogelijk in dat land aan de markt te komen; die formaliteiten mogen evenwel niet met de verhandeling zelve worden gelijkgesteld en zijn hoogstens als een voor weerlegging vatbare aanwijzing te beschouwen dat die verhandeling heeft plaatsgehad. De nadere eisen waaraan men moet voldoen om te kunnen zeggen dat een waar het land van bestemming bereikt heeft, resulteren van geval tot geval uit een beoordeling der concrete omstandigheden. De waar behoeft niet per se in het land van bestemming te worden verbruikt; de Commissie heeft dit slechts in uitzonderingsgevallen verlangd. In het onderhavige geval heeft de waar wel het grondgebied, doch niet de botermarkt van Marokko bereikt. Deze opvatting ligt in de lijn van 's Hofs arrest in voormelde zaak 6-71, volgens hetwelk de uitvoer waarvoor een restitutie wordt toegekend niet bestaat in een reeks formaliteiten welke ten allen tijde kan worden onderbroken, doch, economisch — en in verband met het restitutiestelsel — bezien, één enkel gebeuren oplevert dat het mogelijk maakt buitenslands op concurrerende voorwaarden met een waar uit de Gemeenschap aan de markt te komen.

2. De bewijslevering

Toen de Commissie had te bepalen met welke middelen kan worden bewezen dat de uitgevoerde waar „de bestemming bereikt" heeft, stiet zij op de moeilijkheid hoe moest worden gewaarborgd dat gedifferentieerde restituties ook werkelijk worden betaald voor de uitvoertransacties waarvoor zij zijn bedoeld. Anderzijds mocht de goede werking van het restitutiestelsel niet door het stellen van onmogelijke eisen worden belemmerd. Volgens artikel 8 van verordening nr. 1041/67 moeten er ten bewijze dat de uitgevoerde waar in de zin van artikel 6, lid 2, van verordening (EEG) nr. 876/68 de bestemming „bereikt" heeft waarvoor een gedifferentieerde restitutie wordt toegekend, bepaalde stukken worden overgelegd waaruit blijkt dat de waar in het land van bestemming is aangekomen. Het bewijs dat de waar aldaar verbruikt is behoeft slechts in uitzonderingsgevallen te worden geleverd. Evenwel is in artikel 8, lid 1, van genoemde verordening voorzien dat de bevoegde diensten der Lid-Staten na aankomst van de waar in het land van bestemming nader mogen rechercheren en eventueel nader bewijs kunnen verlangen — bij voorbeeld ten aanzien van de verhandeling —, wanneer er aanwijzingen zijn dat de restituties langs slinkse weg zijn verkregen.

Uit het voorgaande volgt het antwoord op de gestelde vragen. Wat betreft artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67 kan hieraan worden toegevoegd dat uit de overwegingen van de considerans ten duidelijkste blijkt dat men in dit artikel aan de bevoegde diensten der Lid-Staten de mogelijkheid heeft willen verschaffen in het geweer te komen tegen misbruiken waartoe het restitutiestelsel zou kunnen leiden, zo wanneer met betrekking tot een en hetzelfde produkt de percen-

tages van restitutie en heffing niet dezelfde zijn, wanneer men tracht de „kenmerken van de uitgevoerde produkten" uit te spelen door bij uitvoer te verklaren dat ze vallen onder een post waarvoor in het restitutietarief veel steun voorzien is en ze bij wederinvoer aan te merken als produkten in de zin van een andere post, waarvoor in het geheel geen of een geringe heffing voorzien is, dan wel wanneer mag worden betwijfeld of er wel werkelijk van een handelstransactie kan worden gesproken (machtiging aan de Lid-Staten bewijs te leveren van de omstandigheden waaronder de waar het grondgebied van de Gemeenschap heeft verlaten en op het nationale grondgebied van het land van bestemming is aangekomen).

Zou er alleen maar kwestie zijn geweest van de betaling van gedifferentieerde restitutiebedragen, dan had de verlangde bewijslevering, wat de invoer betreft, niet nader behoeven te zijn aangegeven: deze aangelegenheid is reeds geregeld in artikel 8, lid 1. De aan het eind van artikel 4, lid 1, voorkomende verwijzing naar deze bepaling was alleen maar nodig met het oog op de andere restitutieaanvragen waarvoor overeenkomstige voorschriften ontbreken. Zo gelden materieel en formeel voor alle restitutieaanvragen dezelfde voorschriften;

Overwegende dat ter openbare terechtzitting van 7 april 1976 mondelinge opmerkingen zijn gemaakt door verzoekster in het hoofdgeding, vertegenwoordigd door de te Hamburg gevestigde advocaat Wendt, en door de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door haar juridisch adviseur Kalbe, als gemachtigde;

Overwegende dat de Advocaat-Generaal ter terechtzitting van 19 mei 1976 zijn conclusie heeft genomen;

Ten aanzien van het recht

1 Overwegende dat het Finanzgericht te Hamburg bij beschikking van 13 november 1975, ingekomen ter griffie op 17 december 1975, het Hof van Justitie krachtens artikel 177 van het EEG-Verdrag prejudiciële vragen heeft gesteld inzake de uitlegging van artikel 4 van verordening nr. 1041/67/EEG van de Commissie van 21 december 1967 houdende uitvoeringsbepalingen inzake de verlening van restituties bij de uitvoer van produkten waarvoor een stelsel van gemeenschappelijke prijzen geldt (PB nr. 314, 1967, blz. 9);

dat deze vragen zijn opgeworpen in een geding betreffende het bedrag der exportrestitutie voor een partij Duitse interventieboter, die te Casablanca is gelost en vervolgens — ter levering aan een Tsjechoslowaakse koper — naar een Poolse haven is doorvervoerd;

dat verweerder in het hoofdgeding voor die exporttransactie het op de dag van uitvoer voor alle derde landen geldende basisrestitutiebedrag heeft uitgekeerd terwijl verzoekster in het hoofdgeding zich een exportcertificaat — met prefixatie van restitutie — had doen afgeven voor Marokko, Algerije en Tunesië, voor welke bestemmingen een hogere restitutie gold;

2 Overwegende dat in de eerste plaats wordt gevraagd of artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67/EEG in de in 1971 geldende versie, volgens welke de Lid-Staten onder meer met inachtneming van de kenmerken van de uitgevoerde goederen of van de uitvoermarkten in bepaalde gevallen naast het bewijs dat het produkt het geografisch grondgebied van de Gemeenschap heeft verlaten, kunnen eisen dat wordt bewezen dat het betrokken produkt in een derde land werd ingevoerd, aldus moet worden uitgelegd dat als een derde land ook kan worden beschouwd het bestemmingsgebied, bedoeld in artikel 4 van verordening (EEG) nr. 876/68, waarvoor een gedifferentieerde restitutie is vastgesteld;

dat bijaldien deze vraag bevestigend mocht worden beantwoord, in de tweede plaats gevraagd wordt of de in artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67/EEG gestelde voorwaarde „dat het betrokken produkt in een derde land werd ingevoerd" betekent dat dit produkt via de douane in het vrije verkeer moet zijn gebracht, dan wel of het voldoende is wanneer de per schip verzonden waar in een haven van een buiten Europa gelegen bestemmingsgebied is gelost en na opslag en overlading in een ander schip naar een derde land in Europa is gebracht;

dat bijaldien vraag 1 in ontkennende zin mocht worden beantwoord, in de derde plaats wordt gevraagd of artikel 6, lid 2, tweede alinea (ongetwijfeld is bedoeld: eerste alinea) van verordening (EEG) nr. 876/68 — volgens hetwelk „in geval van toepassing van artikel 4 de restitutie wordt uitbetaald onder de in lid 1 gestelde voorwaarden, mits het bewijs wordt geleverd dat het produkt de bestemming heeft bereikt waarvoor de restitutie werd vastgesteld" aldus moet worden verstaan dat de waar in het bestemmingsgebied via de douane in het vrije verkeer moet zijn gebracht, dan wel of het voldoende is dat de per schip verzonden waar in een haven van een buiten Europa gelegen bestemmingsgebied is gelost en na opslag en overlading in een ander schip naar derde land in Europa is gebracht;

dat bijaldien de tweede dan wel de derde vraag in bevestigende zin mocht worden beantwoord, in de vierde plaats wordt gevraagd of de omstandigheid dat het produkt naar een derde land is gebracht (artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67/EEG) c.q. dat de waar het bestemmingsgebied heeft bereikt (artikel 6, lid 2, van verordening nr. 876/68) ook vervuld is wanneer de waar op grond van de desbetreffende koopcontracten reeds vóór het vervullen van de douaneformaliteiten bij uitvoer in de zin van artikel 1, lid 2, van verordening nr. 1041/67/EEG definitief niet voor het volgens artikel 6, lid 2, van verordening (EEG) nr. 876/68 vastgestelde bestemmingsgebied buiten Europa, maar voor een ander derde land in Europa met een lager restitutiebedrag was bestemd, en na de door de uitvoervergunning vereiste omweg ook inderdaad daarheen is gebracht;

dat in de vijfde plaats gevraagd wordt of het voor de uitlegging der in de vragen 2, 3 en 4 genoemde artikelen 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67/EEG en 6, lid 2, van verordening (EEG) nr. 876/68 van belang is:

a) of de exporterende aanvrager op het beslissende tijdstip wist dat de waar uiteindelijk naar het derde land in Europa zou worden gebracht;

b) of één der bij de verkoopcontracten betrokken kopers en verkopers in het bestemmingsgebied c.q. land van bestemming buiten Europa woonachtig was of daar een vestiging had;

3 overwegende dat de gestelde vragen in hoofdzaak het doel van het restitutiestelsel betreffen, zodat termen aanwezig zijn ze in hun algemeenheid te beantwoorden;

4 Overwegende dat volgens artikel 17, lid 1, van verordening nr. 804/68 van de Raad van 27 juni 1968 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector melk en zuivelprodukten (PB nr. L 148, 1968, blz. 13) „in de mate nodig om de uitvoer van de in artikel 1 bedoelde produkten ... op basis van de prijzen van deze produkten in de internationale handel mogelijk te maken, ... het verschil tussen deze prijzen en de prijzen in de Gemeenschap overbrugd [kan] worden door een restitutie bij de uitvoer";

dat volgens lid 2, tweede volzin, van dit artikel bij de verlening der restitutie „naargelang van de bestemming [kan] worden gedifferentieerd";

dat hetzelfde is bepaald in artikel 4 van verordening nr. 876/68 van de Raad van 28 juni 1968 tot vaststelling van de algemene voorschriften betreffende de toekenning van de restituties bij de uitvoer en de criteria voor de vaststelling van het bedrag van de restitutie in de sector melk en zuivelprodukten (PB nr. L 155, 1968, blz. 1), namelijk voor het geval dat „de situatie in de internationale handel of de specifieke eisen van bepaalde markten zulks noodzakelijk maken";

dat in artikel 6, lid 2, van dezelfde verordening is bepaald dat „in geval van toepassing van artikel 4" „de restitutie uitbetaald [wordt] onder de in lid 1 gestelde voorwaarden, mits het bewijs wordt geleverd dat het produkt de bestemming heeft bereikt waarvoor de restitutie werd vastgesteld";

5 Overwegende dat differentiatie van restitutie naar gelang van de bestemming der produkten volgens de vierde overweging van de considerans van verorde-

ning nr. 876/68 haar rechtvaardiging vindt in „de afstand tussen de markten van de Gemeenschap en die van de landen van bestemming, alsmede ... de bijzondere invoervoorwaarden in bepaalde landen van bestemming";

dat de hoogte van het restitutiebedrag blijkens artikel 4 en de overwegingen van de considerans van voormelde verordening afhangt van de condities geldende op de markt waar voor het betrokken produkt afzet gezocht wordt — en mitsdien van daadwerkelijke invoer van het produkt in het vastgestelde land van bestemming —;

dat differentiatie der restitutie berust op de wens rekening te houden met de kenmerkende eigenschappen van iedere invoermarkt waarop de Gemeenschap zich wil doen gelden;

6 Overwegende dat wanneer voor een hoger restitutiepercentage met lossing van de waar kon worden volstaan, aan het stelsel van gedifferentieerde restituties de bestaansgrond zou komen te ontvallen en het bewandelen van omwegen — ten koste van de belangen van de Gemeenschap — in de hand zou worden gewerkt;

dat de waar dan ook in het bestemmingsgebied moet zijn ingeklaard en in het vrije verkeer gebracht;

dat de vraag of de waar de markt van het bestemmingsgebied bereikt heeft slechts aan de hand van objectieve criteria kan worden beantwoord;

7 Overwegende dat verzoekster in het hoofdgeding de rechtsgeldigheid van artikel 4 van verordening nr. 1041/67 en de uitlegging dier bepaling in twijfel trekt;

dat evenwel in het redeverband dier verordening met de term „de Lid-Staten" kennelijk geduid wordt op het optreden van iedere Lid-Staat die met de uitbetaling der exportrestituties belast is;

dat voorts bezwaarlijk uitputtend kon worden bepaald welke aanwijzingen geacht moesten worden voldoende bewijs van uitvoer naar een derde land in te houden, zodat de Commissie haar bevoegdheden niet te buiten is gegaan toen zij de Lid-Staten machtigde de in artikel 4 omschreven bewijslevering te verlangen;

Ten aanzien van de kosten

8 Overwegende dat de kosten, door de Commissie van de Europese Gemeenschappen wegens indiening harer opmerkingen bij het Hof gemaakt, niet voor vergoeding in aamerking komen;

dat de procedure ten aanzien van partijen in het hoofdgeding als een aldaar gerezen incident is te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen;

HET HOF VAN JUSTITIE,

uitspraak doende op de door het Finanzgericht Hamburg bij beschikking van 13 november 1975 gestelde vragen, verklaart voor recht:

1. **artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1041/67 is een bepaling van algemene strekking, geldende voor alle gevallen waarin er een restitutie wordt toegekend, ook al mocht deze naar het gebied van bestemming zijn gedifferentieerd;**

2. **genoemd artikel dient in overeenstemming met artikel 6 van verordening nr. 876/68 te worden uitgelegd en houdt in geval van differentiatie der restitutie in dat de waar op het gebied van bestemming moet zijn ingeklaard en in het vrije verkeer gebracht;**

3. **de vraag of de waar de markt van het bestemmingsgebied heeft bereikt kan slechts aan de hand van objectieve criteria worden beantwoord, zodat weinig ter zake doet of de exporteur die de aanvraag heeft ingediend op de betrokken dag wist dat de waar uiteindelijk naar een ander land zou worden vervoerd.**

Lecourt Kutscher O'Keeffe Donner Mertens de Wilmars

Pescatore Sørensen Mackenzie Stuart Capotorti

Uitgesproken ter openbare terechtzitting te Luxemburg op twee juni negentienhonderdzesenzeventig.

De Griffier

A. Van Houtte

De President

R. Lecourt